

Fikir Örgüleri

Bir mecmuanın hikâyesi

Yazan : NECİB FAZIL KISAKÜREK

Benim 1936 yılındaki (Ağac) tecrübemi bilmem ki kaç kişi bilir?

Sunu söyleyebilirsiniz:

— En fazla sattığın nüsha kaç taneyse herhalde o kadar kişi...

Öyleyse müsaade edin de kaç tane sattığımı söylemiyim. Çünkü İstanbul en hücre semtinde iki kundura boyacıyı kavgaya tutuşsa, muhakkak ki bu kavga etrafında halkalanacak alâka, zavallı (Ağac) mecmuası etrafındaki halkayı, kemiyet bakımından daha hakir gösterecektir.

Yarabbi! Memleketin en tanınmış bir yazarı grupunun bir arada çıkardığı eserler sokaktan geçen bir belediye bandosu kadar da mı alâkaya değmez?

Vakîâ mecmua çıkarken şu veya bu gazetede neler yazılmadı? Ne iyi teşvikler, ne kışkanc târizler, ne esrarlı fısıltılar, ne garib hırıltılar duyduk. Fakat netice itibarıyla okuyucunun filî mukabelesi, meselâ bacası tutuşmuş bir fırını görmeğe koşan meraklılar kütlesi kadar da olamadı.

Arada bir, hesap almaya gittiğim pişkin bâyi, bir gün, dudağımın kenarındaki mahzun çizgiye dikkat etmiş olacak ki, dayanamadı:

— Necib Fazıl Bey dedi. (Ağac) bu kadar az satıyor diye hayıflanma! Al, işte hesaplar burada, bak! Mecmuanın Türkiye'de çıkan bütün edebiyat mecmualarının mecmuu kadar satıyor. Ne yâpalım, kabahat senin değil, edebiyatın. Aklın varsa (X) gibi birşey - bu bir mağazin ismiydi - çıkar!

Bâyii uzattığı kâğıda baktım. Yıllardan beri çıkan bir edebiyat mecmuasının İstanbul'da yalnız 17 nüsha sattığını gördüm. Ağlıyacak gibi oldum.

Ben Fransızların (Examen de conscience - Nefis muhasebesi) dedikleri fakülteyi çok severim. Kuvvetli ve cesaretli insan, korkmadan nefisine aid kuvvetleri de, zâfları da ortaya döker. Kuvvetli olduğumu iddia edemem. Fakat pervasız olduğumu söyleyebilirim. Bir takım insanlar vardır ki, yamalı bir gömleği, yaması yelek altında kalmak ve başkası görmemek şartıyla giyebilirler. Yamayı kendilerinin bilmeleri, gömleği giymemek hususunda sebep teşkil etmez. Halbuki ben olsam, ya o yırtığı nefsimi kabul ettiremem, yahud giyecek başka birşeyim yoksa, yamasını en göze çarparak şekilde meydana çıkarır, öyle giyerim. Böylelikle, nefsimi duyduğum saygının, başkalarına duyduğum saygıdan eksik olmadığını göstermiş, gizlememiş olurum.

Bu duygunun tesiridir ki okuyucularımın politikasız derdleşebiliyor ve kolay kolay itiraf edilemeyecek şeyleri açığa vurabiliyorum. Esasen giriştiğim tecrübedeki satış muvaffakiyetsizliğinin utanılacak bir tarafı varsa, bunun bana ve arkadaşlarıma isabet edebileceğine inanmıyorum. Sonra, bir heveskâr olmadığım ve hakkımda yazılan şeyler eserlerimden daha kalın olduğu için şöhret ve itibar derecemi bir mecmua vesilesile beklemekten de müstağniyim.

Yalnız şu noktayı itiraf etmekten müstağni değilim ki, (Ağac) tecrübemi ben de, ruh doktorlarının (Trauma) dedikleri, kıyamete kadar unutulmıyacak bir tokat tesiri yaptı. Sanki evinin bahçesine bir küp altın gömen ve onu yıllarca emniyette farzettikten sonra bir gün araştırır araştırılmaz yerinde yeller estiğini gören bir hasis gibi, en sağlam güvenlerimin ne entipüften kaidelere dayandığını anladım. Basit bir şekil parçasında sihirli kudretler vehmeden, sonra bir gün onun hakikî bir iman sahibi tarafından hakaretle tepelendiğini, yerlerde süründüğünü ve âciz ve miskin, uyukladığını seyreden bir (putperest) gibi, kendi gözümde küçülmeye başladım. Sanki ruhum bu tecrübeden evvel ismetli bir bakireydi ve artık değildir. Cemiyetime, muhitime, dostlarıma karşı birçok emniyetlerimi, ümidlerimi, tahminlerimi ve bütün bunların bağlı olduğu saffetlerimi kökünden kaybettim. Fakat mademki samimî olmak niyetindeyim, derhal ilâve edeyim ki, bütün bu kaybedişler arasında, nefsimi ve davama aid hiçbir emniyet duygumu kaybetmiş değilim. Yaman bir tecrübeden sonra, dost gibi, yazar gibi, okuyucu gibi, satıcı gibi, alıcı gibi, bütün bir şartlar âleminin unsurlarına aptalcasına inanmış olmaktan başka, nefsimi hiçbir isnadda bulmadım.

Aman yanlış anlaşılmasın!

(Ağac) vesilesi dışında, zavallı nefsimi attığım ve atmakta olduğum çimdiklerin izi, besleme vücudundaki morartılardan daha korkuncudur. Beni nefsimden memnun ve nefsimle mes'ud sanmayın!

Her neyse!

(Ağac) mecmuasının yeşil gözlerini hayata kapamak üzere bulunduğu günlerde, iç ve dış yüzümüzü konuşmak için, mecmua kadrosundan ihtirama şayan bir hanımefendinin Çiftelavuzlardaki köş-

künde buluştuk. Üniversite profesörü, doçent, şair, ressam, otuz kırk kişiydik. Aramızda, Türk san'at ve fikir hayatını tetkike gelmiş Avrupalı muharrirler de vardı. Hasta bir çocuğun, iyileşir iyileşmez atılacağı hayattan, ak sakallı haline kadar geçireceği bütün safhaları belirten bu konuşmalar, meğer onun tabutu başında cereyan etmiş. Saffetimiz hâlâ devam ediyordu. Belki de boyuna devam edecektir. Sonunda, bir arkadaşın haber verdiği göre inkıtasız 3 saat devam eden sözlerim, Türkiye'de bir mecmuayı hayat hakkından mahrum eden şu 3 noktaya bağlıydı:

1 — YAZICI: Yazıcının san'at ve fikir cevheri, yani istidadı. Davasına bağlılık derecesi, yani ateşi, heyecanı. Dostuna yakınlık duygusu, fedakârlık ölçüsü, verdiği söze riayet kaygusu, yani ahlâkı.

2 — OKUYUCU ve okuyucunun yapılan hareketle alâkası, hazları, nefretleri, reaksiyonları, yani varlık makyası.

3 — SATICI: ve satıcının borcunu ödemekteki intizamı, işin maddî piyasada arıyacağı emniyet şartı, yani iktisadî temeli.

Bu üç kıstas üzerinde de, tamamen menfi neticeler aldığımızı, bu esaslardan hiçbirini yerinde bulamadığımızı ve işi yürütmeğe niyetimiz varsa, kavga hedeflerimiz bunlar olduğunu söyledim. Davayı tek kelimeye irca edelim! Herşey bir BORÇ meselesiydi. Yazıcı, eser, fikir, heyecan, ahlâk borcunu ödemez, okuyucu, alâka, ihtiyac, varlık borcunu eda etmez, bâyi, sattığı nüshaların para borcunu vermez. Sonra da bir mecmua nasıl yaşar?

Burada küçük bir dikkatimiz var. Bu hükümler bir ekseriyet mülâhazası veriliyor. Yoksa (Ağac) yazıcıları içinde, yalnız dostlukları ile iftihar ettiğim öyle kalem sahipleri ve okuyucuları arasında, mecmua kapanınca telefonla soran, idarehanesine kadar gelip takib eden öyle takdir ehilleri vardı ki, zaten bu menfî hükümler, keyfiyeti temsil eden bu asil ekalliyeti korumak içindir.

İşin kâhkahayla gülünecek veya katıla katıla ağlanacak taraflarından birisi de, bu mecmuanın bir edebiyat organı olduğunu bir türlü anlatamamasıdır. Birçoğu (Ağac) ı bir ziraat mecmuası satıyordu. Bir gün memlekette kültür ve terbiye işlerinin başındaki en büyük kuruma bağlı bir zat, mecmuaya aid bir iş takib ederken bana samimiyetle dedi ki:

— Sizin gibi bir insanın ziraat davalarıyla uğraşması ne güzel!

Birçok Anadolu bâyileri de, ismi yüzünden mecmuanın satılmıyacağını yazmışlardı. Demek ki birçoğumuzda anlayış haddi, henüz sembolik bir ismi kavrayabilmekten uzaktı. Bir maddeyi dosdoğru ismile anmadan gözönünde tutabilmek kabil değildi. Beş parmağına beş kardeş diyen beş yaşındaki çocuklarda bile sembolik idrak seviyesine varan zekâ, büyüklerde işlemiyordu. Eyvah! Bütün fikir ve bütün san'at sembollerden ibaret değil midir? Sembol, eşya ve hâdiselere aid karakterlerin birbirine sırayeti ve birbirini temsil etmesi keyfiyeti değil midir? Bu keyfiyetin en basit tezahürünü izah edemezseniz ya en girift, en mürekkebe ifadelerini nasıl anlatabileceksiniz? Kötürümleri plâstik dansa davet edebilir misiniz? Fakat yumurtasını delen bir ördek, nasıl derhal suya atılır ve yüzerse, siz de bir çobandan bile, insan olmak haysiyetile, böyle bir anlayış beklemekte mazursunuz.

İşte bir mecmuanın hikâyesi. Hepsisi bu kadar!

Artık nefsimi (Ağac) mecmuasile ettiğim ağır hakareti bir daha tazelemeğe niyetim yok. Amma belli olmaz. San'at ateşi bu! Cinnetten farksız birşey. Olur da herşeyi unuttur, yahud bu defa hakkından geleceğimi umar, tekrar başlayabilirim. İşin çok ihtiraslı olduğu muhakkak.

(Ağac) başını aldı gitti. Fakat ona yemiş verdim için humma ateşleri içinde yanan bütün tohum taneleri ambarındadır. Bu tohumlar, kendilerine muvakkaten tarla diye intihab ettikleri bir kâğıd tomarının ihanetinden müteessir değildirler. Tarlalarını her yerde arayıp bulabilirler. Nitekim işte böyle bir macera sonunda ve (Cumhuriyet) gibi büyük bir mahsul meydanının bir köşesinde, kendi ağacımı yetiştirmeğe bakacağım.

Artık tüy gibi hafifim. Ne akametli yazıcılara barsaklarını yumuşatıcı terkipler, ne çatık kaşlı bâyilere insaflarını uyandırıcı formüller, ne para, ne matbaa, ne mürettebhane peşinde koşmak derdi...

Bizde bir şaire 12 yaşından 92 yaşına kadar (genc şair) demek modadır. İsmimin genc şair diye pek çok anılmasına mukabil artık genc olduğuma inanmıyorum. İçimde, fani dünya yollarının yarılarından fazlasını bitirmiş yolları merreti var. Halbuki ben, bu âna kadar ne yaptım? Bana sorsalar derhal (HIÇ) diye

cevap veririm. Türk san'atkâr ve entellektüelinin, bir gün ona ölüm mukadder değilmiş gibi, nefsimi bol keseden bahşettiği ebedî mühletlerden çok şikâyetçiyim. İçimde, başkası için yalan, benim için gerçek bir ifade âleminin tazyikini her an, bir diş ağrısı gibi, duyuyorum. Zaten bu tazyik yüzünden değil midir ki, her şartı kısır bir akamet plânında işe girişecek kadar kendimi kaybettim ve (Ağac) ı çi kardım? Şimdi orada bıraktığım yerden burada devam edeceğim. (Ağac) da yazdığım ve pek bağlı olduğum birkaç baş yazıyı sırasile (Cumhuriyet) te de neşredeceğim. Bu yazıların vaktile çıkmış olduğu hatıra bile gelemeyiz. O kadar değiştiler ki eski hallerine nisbet edilseler tanınamazlar. Birçokları yumurta kapağına gelince karalanan ve bir an evvel yetişsin diye cümle cümle mürettebhaneye verilen bu yazılar acele yüzünden çözülmez birer şifreye dönmüşlerdi. Bu şifrelerin yalnız bana ifşa ettiği ehemmiyet olmasaydı onlara bir daha elimi sürmezdim. Fakat bir davanın örgüsü halinde başlayan ve bana göre aziz hakikatleri çerçeveleyen bu yazılar, evvelâ yeniden yazılmaya, sonra da kaldıkları yerden devam edilmeye muhtacdırlar. Bu şekilde (Ağac) da çıkmış birkaç yazıyı hem yeniden yazmak suretile kazanmış, hem de (Cumhuriyet) gibi bir organda neşretmek suretile neşretmiş oluyorum.

Bir san'atkârın (nihayet sonuna erdi) diyebileceği hiçbir faaliyet nevi yoktur. Sözümler son nefesimizle biter. Buna rağmen ana zeminleri hazırlayıcı öyle sözlerimiz bulunabilir ki muhakkak söylenmeye ve bitirmeye mahkûmdur. Bu bitiş bir operada uvertürün bitiş gibi ancak başlangıçtır. Ben de san'at işimin piyasa faktörlerini çizecek ve rüyasını gördüğüm san'atın ideolojisini kurmağa savaşacak olan fikirler serisini bitirdikten sonradır ki işe başlamış olacağım. Ondan sonra hasretile yandığım kitablık makyasta bir iki metafizik hamleden başka bana, ömrümün sonuna kadar yalnız şiir yazmak düşüyor. Ah, yegâne san'at ve en yüksek ifade telâkki ettiğim şiirden başka kaygusu olmıyan bir nefis kifayetine ulaşabilsem!

Hadi hayırlısı!

NECİB FAZIL KISAKÜREK

